

Аналіз інформаційної війни між Росією та Україною в інформаційному суспільстві

Зубарева М. А.,
канд. наук із соц. комунік.

У статті здійснено аналіз та узагальнено головні дефініції інформаційної війни, визначено основні психологічні риси, закономірності та наслідки інформаційної війни. Досліджено сучасний характер інформаційної війни між Росією і Україною, зокрема технології медіа-боротьби. Розглянуто участь іноземних засобів масової інформації у достовірності висвітлення фактів. Надано пропозиції захисту населення від інформаційної зброї.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційно-психологічний вплив, мас-медіа, інформаційне суспільство, інформаційна зброя, наслідки інформаційної війни.

Analysis of information war between Russia and Ukraine in the information society

Zubarieva Mariia,
Candidate of Sciences
on Social Communications

The article analyzes and summarizes the main definitions of information war; it defines its main psychological traits, patterns and consequences. The modern character of the information war between Russia and Ukraine, including technologies of media struggle are studied. Participation of foreign mass media in veracity of coverage of the facts is observed. The proposals of population protection from information weapon are represented.

Keywords: information war, information-psychological influence, mass media, information society, information weapons, effects of information war.

Анализ информационной войны между Россией и Украиной в информационном обществе

Зубарева М. А.,
канд. наук по соц. коммуник.

В статье проведен анализ и обобщены главные дефиниции информационной войны, определены основные психологические черты, закономерности и последствия информационной войны. Исследован современный характер информационной войны между Россией и Украиной, в частности технологии медиа-борьбы. Рассмотрено участие иностранных средств массовой информации в достоверности освещения фактов. Даны предложения защиты населения от информационного оружия.

Ключевые слова: информационная война, информационно-психологическое воздействие, масс-медиа, информационное общество, информационное оружие, последствия информационной войны.

Постановка проблеми. Розвиток будьякої країни як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умов гарантування інформаційної безпеки всіх суб'єктів інформаційних відносин. Але за останні 20 років

наша держава так і не створила надійної системи для захисту власного інформаційного простору. Формування інформаційної інфраструктури країн, створення і впровадження нових інформаційних технологій сприяють не стільки усуненню існуючих

загроз, скільки виникненню нових. Найбільш небезпечними є навмисні загрози, джерелом яких можуть виступати об'єктивні і суб'єктивні розбіжності духовних, інтелектуальних і матеріальних інтересів суб'єктів інформаційних відносин. Розбіжність шляхів, форм і методів діяльності породжує конфліктні ситуації. Починати потрібно з визначення того, куди ми все-таки йдемо і що будемо, а головне – чіткого розуміння, хто друг і хто ворог.

Українські події змусили багатьох говорити про світову інформаційну війну. З'явилася точка зору, що третя світова вже настала, просто вона ведеться переважно інформаційними засобами, тому ми не відчуваємо її масштабів. За роки незалежності в Україні так і не організовано виробництво власних теле- та радіопрограм, фільмів тощо. Безсилля державних інформаційних структур особливо виявилось сьогодні, у розпал інформаційної російсько-української війни.

Аналіз стану розробленості проблеми. У науковій літературі феномен інформаційної війни розглядали такі науковці: С. Кара-Мурза, О. Литвиненко, А. Мануйло, І. Панарин, Г. Почепцов, А. Толстобров, С. Федонюк, Д. Фролов, О. Філатова, П. Шпига, Я. Шатило та ін. Але у жодній із наукових праць не висвітлювалися можливі приводи та сценарії розвитку інформаційної війни за участю України із сусідніми слов'янськими державами-побратимами, наприклад, Росією.

Метою цієї статті є аналіз особливостей протикання інформаційної війни між Росією та Україною в інформаційному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ХХІ ст. війни перемістилися в інформаційний простір, заповнили онлайн-ресурси і соціальні мережі.

Інформаційна війна (англ. Information war) – термін, який має два значення: 1) вплив на громадянське населення і/або військовослужбовців іншої країни шляхом розповсюдження певної інформації. У цьому розумінні також використовується поняття «психологічна війна» – психологічний вплив на громадянське населення і (або) військовослужбовців іншої країни з метою досягнення політичних або воєнних цілей; 2) цілеспрямовані дії, вчинені для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання збитків інформації, інформаційним процесам та інформаційним системам противника при одночасному захисті власної інформації, інформаційних процесів та інформаційних систем [1].

Об'єктом інформаційної війни є як масова, так і індивідуальна свідомість. Тут неможливо не згадати про те, що брехня, виголошена 20 разів, стає правдою (за Геббельсом). Інформаційний вплив може здійснюватися на тлі як інформаційного шуму, так і інформаційного вакууму. Нав'язування чужих цілей – це те, що робить інформаційну війну війною та відрізняє її від звичайної реклами.

На сьогодні під російсько-українською війною вся світова спільнота розуміє політичний та воєнний конфлікт між незалежною Україною, а також Росією та створеними нею невизнаними самопроголошеними республіками РК, ДНР, ЛНР.

Відомо, що в інформаційній боротьбі перемагає та сторона, яка ефективніше використовує інформацію та канали впливу. При загостренні конфліктів інформаційна боротьба переростає в інформаційну війну. І тоді всі засоби прийнятні: 1) маніпулювання – дезінформація, приховування або перекручення інформації; 2) порушення інформаційного обміну – несанкціонований доступ або необґрунтоване обмеження доступу до ресурсів, протиправне збирання і використання інформації; 3) руйнування інформаційного простору країни або його використання з антидержавною метою; 4) інформаційний тероризм – поширення комп'ютерних «вірусів», встановлення програмних і апаратних закладних пристроїв, радіоелектронних приладів перехоплення в технічних засобах і приміщеннях, незаконне використання телекомунікаційних систем і ресурсів, нав'язування фальшивої інформації та ін.

Усі засоби ведення інформаційної війни між Росією та Україною вже відомі людству: від ЗМІ до пошти та пліток. Інформаційний вплив передбачає викривлення фактів та нав'язування аудиторії емоційного сприйняття, вигідного стороні-агресору.

Методами інформаційної війни між Росією та Україною є розповсюдження дезінформації та представлення даних у вигідному для себе світлі. Методи, які застосовує агресор, дають можливість викривляти оцінку того, що відбувається, деморалізувати громадян та забезпечити швидкий її перехід на сторону противника.

Безпосереднім результатом негативних інформаційних впливів, з якими зіткнулося українське та російське суспільство під час протистояння, – грубе спотворення інформації, яке призвело до руйнування інформаційного середовища держав та їхніх інформаційних ресурсів, неможливості функціонування важливих державних, виробничих, фінансових, наукових і загальнокультурних систем, до втрати значною мірою українського інформаційного суверенітету.

Росія веде фактично відкриту війну проти нової влади України. Уже захоплено Крим, відбуваються різні провокації на Сході України. Російські медіа розпочали інформаційну кампанію проти Майдану наприкінці 2013 р., яка тепер перетворилася на масштабну війну. Ця війна супроводжується специфічними контекстними висловами (ТБ, ЗМІ, соцмережі), такими як: геополітична загроза, сепаратизм, легітимність влади, кольорові революції, інтервенціоністська політика, зовнішньополітичний коктейль, Третя світова війна, міжнародна коаліція сил, демократичний мир та ін.

У російської пропаганди три категорії споживачів:

1) аудиторія протилежної сторони – в цьому випадку України (для формування переконання про справедливість рішень і планів російського керівництва);

2) внутрішня аудиторія Росії та аудиторії, які підтримують її (для демонстрації впевненості дій керівництва РФ і підтримки населенням рішень Кремля);

3) зовнішня аудиторія (для створення інформаційних умов позитивного сприйняття політики Росії).

Аналізуючи інформацію, що розміщується в соціальних медіа, а також висловлювання керівництва РФ та лідерів громадської думки у ЗМІ, можна дійти висновку: метою інформаційної війни, яка ведеться протягом тривалого часу, є не зміна думки українців чи світового співтовариства, а «коригування» громадської думки всередині самої Росії. Важливим елементом російської інформаційної політики є «очорнення» не лише України, а й Заходу. При цьому створюється цілком позитивний образ Росії, яка єдина чинить правильно. Позиція інших держав – за винятком кількох країн-союзників – розглядається як така, що не викликає довіри, або навіть ворожа.

Російський інформаційно-психологічний вплив на Україну передбачає діяльність груп спеціальних журналістів; оперативні психологічні операції; усну пропаганду (у тому числі роботу з населенням); розповсюдження пропагандистської інформації; сприяння роботі російських журналістів; моніторинг поточного морально-психологічного стану населення; навчання місцевих груп проведенню підривних пропагандистських акцій та ін.

На інформаційній передовій боротьби проти України стоять центральні телеканали «Первый канал», «Россия 24», «НТВ», «РТР» та ін., газети «Известия», «Российская газета», «Московский комсомолец», «Комсомольская правда», «Коммерсантъ», «Взгляд», інформаційні агентства «РИА Новости», «ИТАР-ТАСС», «РОСБАЛТ», «АИС», інтернет-телеканали «LifeNEWS» та «ANNANews», а також десятки російських сайтів, які проводять постійну інформаційно-психологічну диверсійну діяльність проти України, активно висвітлюють події, що відбуваються, поширюючи публікації з неперевіреною та неправдивою інформацією і здійснюючи ідеологічно викривлений інформаційний супровід подій.

Усі засоби масової інформації Росії майорять висловами: «київська хунта», «каратели», «каральна операція на Україні», «АТО в Україні», «бандерівці», «кріп», «колоради». Українські канали свого мовлення формують на російському контенті: телеканал «Україна» – 87 % від загального часу трансляції, за ним ідуть НТН (71 %), «Інтер» (67 %), ICTV (43 %), «2 + 2» (42 %). Тобто українська віртуальна реальність на сьогодні формується Росією.

На українському інформаційному напрямку в РФ найпоширеніший прийом – «у всьому винні нацисти і бандерівці». У Росії всі масові медіа є державними (федеральними) або перебувають у власності людей і компаній, близьких або лояльних до Кремля. Інформація завжди подається тенденційно за шаблоном. Наприклад, коли йдеться про Україну або будь-якого іншого геополітичного «ворога» Росії, редактори каналів і ведучі не гребують формулюваннями «ймовірно», «за деякими даними», «є інформація». При цьому джерела не називаються або вони некомпетентні й необ'єктивні. Росія намагається переконати Європу, що Україна – це обитель зла, екстремізму і хаосу, що тут немає легітимної влади, що потрібні зовнішнє управління і розчленування держави [2].

Для українських ЗМІ характерні такі вислови: «російські агресори», «кіборги», «терористи», «Путін як Гітлер» або «Путін – не новий Гітлер. Він – споріднена душа» та ін.

За час агресії Росії проти України СБУ заборонила в'їзд в Україну 83 російським журналістам, які представляють, зокрема, такі російські ЗМІ: «Звезда», ВДТРК, «LifeNews» та багато інших (10 – примусово повернуто, 73 – не допущено на територію України). У нашій державі припинено розповсюдження друкованих видань терористичної спрямованості («Новоросія», «Хочу в ССРСР» та ін.). Такі дії вжито на Дніпропетровщині, Сумщині, Чернігівщині, Харківщині та в інших регіонах України [2].

Російська пропаганда глибоко проникла в західне середовище і створила в себе контрпропагандистський щит. Інформаційна експансія російського іномовлення («RT», «Голос Росії», ВГТРК) і система внутрішньої пропаганди («Газпром Медіа Холдинг», «Національна Медіа Група» і ВГТРК) створили потужну інформаційну платформу російської системи інформаційної безпеки, що дає змогу проводити інформаційні атаки на інші держави [3].

Але тут не можна не згадати про участь іноземних засобів масової інформації у неординарному висвітленні подій в інформаційному конфлікті Росія–Україна.

Міжнародний сайт соціалістичних новин World Socialist Web Site відзначає, що більшість медіа Німеччини висвітлюють події в Україні однобічно, називаючи це «антиросійською пропагандою». Такі провідні видання як, Der Spiegel та Die Zeit, на весь голос вимагали воєнних дій проти Росії, випереджаючи одне одного грізними атаками на президента Володимира Путіна, якого змальовують як нового Гітлера та агресора. Однак ці ЗМІ поки що мають обмежений вплив на німецьке суспільство [4].

Американський сайт Huffington Post заявив, що тамтешні медіа також винні (якщо не в пропаганді, то в перекручуванні правди). Видання звинувачує колег у тому, що замість розширювання публічних

дебатів щодо важливих питань зовнішньої політики вони намагаються ці дебати контролювати, говорять про те, як США має карати, принижувати Росію та врешті-решт завдати їй поразки через те, що вона брязкає зброєю. Ці ЗМІ, на думку журналістів Huffington Post, скиглять про те, що втратили Крим (ніби він був їхнім), ігноруючи те, що Росія втратила, а Захід утвердився за рахунок більшої, багатшої України [4].

Автор ще однієї статті у британській *Gurdian* критикує роботу австралійських ЗМІ. Він зазначає, що практично всі видання дуже часто ігнорують історичні близькі відносини між Україною та Росією. Молодше українське покоління сьогодні бажає інтеграції з Європою з її більш ліберальними ідеями, однак і те, що лише старші люди притримуються проросійської позиції, не є правдою. Зазначено, що не так багато журналістів серйозно проаналізували можливі фінансові причини російського та західного втручання у справи України, чия гривня в останні місяці стрімко падає стосовно долара. По-справжньому відповідальні та безстрашні ЗМІ мали б виявити істину, яка полягає у втручанні США та Росії у справи інших країн через власні стратегічні та фінансові вигоди [4].

Україна дає адекватну і гідну відповідь на інформаційну агресію Росії. Оперативно з'явилася реакція як з боку влади, так і з боку звичайних українців. Наприклад, у структурі повідомлень міжнародних ЗМІ цитати українських чиновників та експертів нині становлять ліву частку. Російських спікерів цитують набагато рідше. Звернемося хоча б до повідомлень CNN і BBC. Звідси випливає висновок: Україна в боротьбі за думку Заходу лідирує. Більше того, англомовні українці активно висловлюють свою позицію і на міжнародних інформаційних майданчиках. Досить лише звернути увагу на коментарі до топ-новини на сайті CNN.

Для пересічного українського та російського громадянина існує безліч питань, які залишаються без відповідей, що спричинює їх повну дезорієнтацію: хто стріляв на Майдані, чому здали Крим, чому прикордонники пропускали зброю, хто поніс за це покарання, чому зараз здають села? та ін.

Професор Єльського університету, фахівець з історії Східної Європи та, зокрема історії України, Польщі, Росії, Тімоті Снайдер перераховує низку інтервенцій в способи мислення західної людини, які допомагають Росії:

- фашисти й антифашисти: якщо українців називають фашистами, то антифашисти повинні їм протистояти;
- в Україні триває геополітична боротьба США проти миру, Росію треба підтримати, оскільки вона виявляється слабкою;
- консервативні сили проти модерності: а цією схемою РФ отримує підтримку американських консервативних сил і європейських радикалів [5].

Варто відзначити той факт, що на сьогодні інформаційна війна між Росією та Україною активно відбувається в соціальних мережах, що також важливо, оскільки в них спілкуються люди, не задоволені висвітленням ситуації на своїх телеканалах. У соціальних мережах можна ознайомитись з найбільш екстремальними оцінками, тому на сьогодні це найшвидший спосіб отримання очікуваної для споживача інформації. Своєю чергою, Служба безпеки України постійно закликає громадян країни припинити використання російських соціальних мереж, адже через них ведеться тиск на українців. Саме ці інформаційні канали є частиною сьогоденної інформаційної війни.

Можна стверджувати, що Україна доклала недостатньо інтелектуальних зусиль у цій сфері. Об'єктивні міркування, а не публіцистика були доволі рідкісні. У країні також не готують фахівців гуманітарного напрямку в галузі інформаційної війни, хоча масово випускають спеціалістів з кіберзахисту.

Як зазначають психологи, зараз триває активна фаза опору, всі психічні ресурси людей мобілізовані. Про які-небудь наслідки можна буде говорити після розв'язання сформованої політичної ситуації. Багато що залежить від того, якою мірою будуть задоволені вимоги українського суспільства.

Таким чином, інформаційно-психологічні операції України повинні вийти на рівень, який здатний протистояти сучасним інформаційним викликам. Сьогоднішня дійсність наочно підтвердила, що всі дипломатичні, економічні, військові, політичні та інші кроки держави здійснюються в тісному інформаційному супроводі. Сила сучасної держави залежить не тільки від її економічного і політичного потенціалу, а й від власної системи інформаційної безпеки.

В авторитарному і тоталітарному режимі відкриті соціологічні дослідження не відіграють жодної ролі. Вони не забезпечують зворотний зв'язок, а виконують пропагандистську і дисциплінуючу функції. Інформацію ж влада черпає із закритих соціопитувань. Згідно з результатами дослідження російського «Левада-Центру», рейтинг схвалення в Путіна за березень 2014 р. виріс на 10 % – до 82 %, а з початку року – на 17 %. Нещодавно російський канал «Дождь» опублікував інформацію про те, що насправді президента РФ умовно підтримують 57 % населення. За іншою інформацією реальна підтримка в Путіна – близько 10 %. Варто врахувати, що «Дождь» і подібні ЗМІ можуть подавати якусь корисну інформацію тільки у випадку, якщо зроблять якийсь реверанс у бік Кремля.

Соціологічне опитування, проведене українським Центром Разумкова, засвідчив, що 56,4 % українців вважають, що зараз між Україною та Росією триває війна, протилежної точки зору дотримуються лише 28,5 % опитаних. Серед опитаних

українців тільки 16 % добре ставляться до президента Росії В. Путіна, а 76 % його дії абсолютно не схвалюють [6].

Соціологи підкреслюють той факт, що на Донбасі кількість респондентів, які готові захищати територіальну цілісність країни зі зброєю в руках, в 1,5 рази більше, ніж людей, які схвалюють незалежність. Понад половина українців – 61 % – підтримали б проголошення незалежності України, якби сьогодні перед ними постав такий вибір. Водночас 28 % – не підтримали б, ще 13 % – не визначилися. Причому, якщо на Заході України за незалежність проголосували б майже 90 %, на Півночі та в Центрі – майже 70 %, то на Сході та Півдні – менш ніж половини, на Донбасі – лише третина. Тільки в Донецькій та Луганській областях кількість противників незалежності перевищує кількість її прихильників.

При цьому сепаратистські настрої сильніші у старшого покоління: серед людей старших за 55 років відокремлення від України і приєднання до іншої держави бажає майже третина (29 %), а серед молоді до 30 років респондентів з такими настроями лише 13 %. Загалом по Україні тих, хто хоче виходу своєї області зі складу нинішньої держави, нараховується 9 %. Утворення незалежної держави з власної області хотіли б лише 6 % громадян України (на Донбасі таких найбільше – 17 %, на Заході – тільки 2 %) [6].

Тобто 17 % мешканців Донбасу бажають, аби їхня територія була незалежною. І цей факт не може не тривожити патріотично налаштованого пересічного українця, який Донбас сприймає і буде сприймати тільки як невід'ємну частину всієї України. Тож, як це не прикро, але вірус сепаратизму розриває Україну.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Українській державі й українському суспільству слід чітко усвідомити, що вони знаходяться у стані інформаційної війни. У цей фронт Росія інвестує дуже багато. На відміну від України Москва діє системно і досягає істотного дезінформаційного ефекту. Агресія Росії проти нашої країни є нічим іншим, як війною не тільки у фізичному розумінні, а й у інформаційному. Однак політики в Євросоюзі, недооцінивши дії президента Путіна, уникають цього слова та програли важливий конфлікт на континенті у післявоєнні часи. Зазначимо, що влада України і жителі дозволяють собі набагато менше оціночних суджень, ніж російські опоненти. Звичайно, достовірність багатьох даних сумнівна, інформація не завжди перевірена. Але в будь-якому випадку, це оперування даними, а не описовий і суб'єктивний переклад подій «з душі на російську».

Інформаційна війна Росії проти України має закономірні руйнівні наслідки. Щоб досягти успіху, потрібно діяти одночасно всередині країни і на кордогному фронті:

– здійснити реформи в усіх сферах життя,

що повинні довести і українцям, і міжнародному співтовариству серйозність вибору на користь євроінтеграції;

– довести, що влада і суспільство підтримують регіональне, мовне, релігійне розмаїття. Відповідно, спростувати тези про «непотрібний Донбас» і «бандерівців, які самі в усьому винні» що підтверджують путінські міфи. Україна єдина і неподільна;

– максимально активно брати участь у міжнародних програмах обмінів. Це наближає країну до Західної Європи і створює персональні та історично-культурні асоціації.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що задля запобігання масштабній інформаційній війні та збереження цілісності України потрібно дотримуватися таких рекомендацій: 1) не можна анонсувати військові операції; 2) необхідна більша кількість репортажів з місця подій; 3) потрібно постійно пояснювати, що це наша земля; 4) на форумах варто вести полеміку про те, що Україна – понад 20 років суверенна держава.

Список літератури:

1. *Кара-Мурза С. Г.* Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Эксмо-Пресс, 2004. – 368 с.
2. *Информационная война против Украины: сюжеты, методы, противоядие* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/articles/politics/1041096informatcionnaya_voyna_protiv_ukrainy_syuzhety_metody_protivoyadie.htm.
3. *Информационная война РФ: каналы, сайты, журналисты* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volynnews.com/news/society/vnesok-sbu-uspravu-z-protydiy-informatsiy-niy-ahresiyi-rf/>
4. *Україна та інформаційна війна (світові ЗМІ)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25321567.html>
5. *Ошибки информационной политики в период российско-украинского конфликта* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psyfactor.org/psyops/info-war37.htm>
6. *Соцопрос: Уровень поддержки Путина в России достиг 86 %* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/news/worldnews/Socopros-Uroven-podderzhki-Putina-v-Rossii-dostig-86-22762.html>.

References:

1. *Kara-Murza S.G.* Manipuljacija soznaniem. – M. : Jeksmo-Press, 2004.– 368 s.
2. *Informacionnaja vojna protiv Ukrainy: sjuzhety, metody, protivoyadie* / Jelektronnyj resurs. – [Rezhim dostupa]: http://news.liga.net/articles/politics/1041096informatcionnaya_voyna_protiv_ukrainy_syuzhety_metody_protivoyadie.htm
3. *Informatsiina viina RF: kanaly, saity, zhurnalisty* / Elektronnyi resurs. – [Rezhym dostupu]: <http://www.volynnews.com/news/society/vnesok-sbu-uspravu-z-protydiy-informatsiy-niy-ahresiyi-rf/>

- www.volynnews.com/news/society/vnesok-sbu-u-spravu-z-protydyi-informatsiyniy-ahresiyi-rf/
4. *Ukraina* ta informatsiina viina (svitovi ZMI) /Elektronnyj resurs. – [Rezhym dostupu]: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25321567.html>.
  5. *Oshibki* informacionnoj politiki v period rossijsko-ukrainskogo konflikta Jelektronnyj resurs. – [Rezhim dostupa]: <http://psyfactor.org/psyops/infowar37.html>.
  6. *Socopros*: Uroven' podderzhki Putina v Rossii dostig 86 % / Jelektronnyj resurs. – [Rezhim dostupa]: <http://gordonua.com/news/worldnews/Socopros-Uroven-podderzhki-Putina-v-Rossii-dostig-86-22762.html>.

Подано до редакції: 15. 02. 2015 р.

